

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО

В умовах конкурентної боротьби, коли здатність закладів вищої освіти (ЗВО) швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища стає однією з найбільш важливих складових успішного функціонування на ринку освітніх послуг, найбільше значення має можливість ЗВО забезпечити довгостроковий розвиток. Основними його чинниками є: виважене стратегічне управління ЗВО; ефективність бізнес-процесів, що відбуваються в ЗВО; управління капіталом, втіленим у знаннях та кваліфікації науково-педагогічних працівників; здатність утримувати наявних та залучати нових студентів; інноваційний розвиток та організаційні поліпшення; інвестиції в інформаційні технології [1].

Слід підкреслити, що поняття «механізм управління» як ключовий елемент діяльності ЗВО є відносно новим і не достатньо дослідженим поняттям. Під механізмом в економіці розуміється послідовність дій, станів, що визначають процес або явище [2]. Відповідно механізм управління можна визначити як чітку послідовність дій (кроків, етапів, фаз), що визначають процес управління. І, оскільки, управління є цілеспрямованим процесом, в ході якого вирішуються певні завдання, то механізм управління може бути представлений у вигляді алгоритму, який визначається як послідовність певних дій або кроків для вирішення поставленого завдання [3, с. 326].

Основними видами механізмів управління виступають: організаційні, економічні, структурні, механізми організації управління, технічні і адміністративні, інформаційні та інші. Найчастіше вченими розглядаються окремі складові загально-господарського механізму: організаційний, економічний або організаційно-економічний механізми.

Враховуючи зазначене, механізм управління ефективністю діяльності ЗВО – це система взаємопов'язаних елементів, включаючи методи, організаційні структури, операції, інформаційно-технічні засоби, важелі та інструменти, які взаємодіючи між собою виконують циклічний комплекс стратегічних та оперативних завдань і функцій щодо виміру та оцінювання ефективності, здійснення управлінських дій та моніторингу результатів виконання, забезпечуючи стійке зростання показників ефективності ЗВО. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності ЗВО слід розглядати як сукупність організаційних та економічних важелів (кожному з яких властиві

власні форми управлінського впливу), які чинять вплив на економічні й організаційні параметри системи управління ЗВО, що сприяє формуванню та посиленню організаційно-економічного потенціалу, отриманню конкурентних переваг та ефективності діяльності ЗВО в цілому.

У структурі організаційно-економічного механізму виокремлюють три системи: забезпечення, функціональну та цільову [4]. Система забезпечення організаційно-економічного механізму складається з підсистем правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного, інформаційного забезпечення процесу управління ефективністю ЗВО. Функціональна система організаційно-економічного механізму управління ефективністю діяльності ЗВО включає такі основні підсистеми: планування, організації, мотивації, контролю та регулювання. Цільова система організаційно-економічного механізму містить у собі цілі й основні результати діяльності ЗВО, а також критерії вибору й оцінювання результатів досягнення певних цілей.

Відповідно, формування та реалізація механізму управління ефективністю діяльності ЗВО буде забезпечуватись такими основними інструментами: економічні, організаційні, соціально-психологічні, техніко-технологічні, маркетингові, правові, та використовувати показники, що дозволяють провести оцінювання результативності кожного інструменту.

Організаційно-економічний механізм ефективного управління ЗВО визначається не лише чинниками зовнішнього середовища, а в першу чергу, ефективність залежить від дій НПП в процесі діяльності ЗВО, при реалізації розроблених планів і програм розвитку, в процесі досягнення поставлених цілей. Тобто, управління ефективністю діяльності ЗВО залежатиме від відповідності обраних стратегій цілям ЗВО, оптимальності процесів реалізації стратегій, мотивації персоналу на досягнення цілей, кваліфікації персоналу, технології та стилю управління.

Значимо, що в контексті теорії людського капіталу вища освіта розглядається як інвестиції в потенційну ринкову вартість індивідуума, як учасника ринку праці, де оцінюється економічна ефективність витрачених на освіту коштів та соціальні ефекти [5]. Теорія людського капіталу трактує ефективність вищої освіти з позиції держави, суспільства та роботодавця (соціальний ефект вищої освіти проявляється не лише на

індивідуальному рівні, а й розповсюджується на все суспільство в цілому).

Необхідною умовою успішного функціонування ЗВО в сучасному світі є виконання правила «користь результату повинна перевищувати витрати на його досягнення». Вибір методів оцінювання ефективності є одним із завдань управлінського обліку в системі управління ефективності ЗВО. Інтереси споживачів освітніх послуг ЗВО першочергові, інтереси суб'єктів управління – вторинні, тому стратегічне управління ЗВО не повинно бути агресивним відносно зовнішнього середовища.

Аналізу методик оцінювання ефективності діяльності ЗВО та їх зв'язку з іншими економічними категоріями в своїх дослідженнях приділяли увагу такі українські та російські науковці, як: Л. О. Волощук [6], С. Р. Демидов [7], Н. В. Панкова [8]. У праці Панкової Н. В. [8, с. 12] наведено методіку оцінювання ефективності діяльності ЗВО, пов'язану з сучасними перетвореннями в системі вищої освіти. Демидов С. Р. у [7, с. 245] запропонував методіку визначення ефективності діяльності ЗВО, яка базується на оцінюванні співвідношень таких показників, як фактичний обсяг інтелектуальних товарів та послуг, попит на інтелектуальну продукцію та послуги ЗВО, фактичне і нормативне перевищення доходів над витратами, що залишаються у ЗВО, фактичні та нормативні витрати ресурсів на створення і реалізацію інтелектуальної продукції. Питання оцінювання ефективності управління соціально-педагогічними системами розглядалися такими науковцями як О. С. Боднар [11], Н. Г. Корнещук [9], В. В. Олійник [10], А. І. Чміль [11] та ін. Ними були запропоновані авторські підходи до оцінювання такої ефективності. Сучасні підходи до оцінювання ефективності діяльності ЗВО (офіційно затверджені методики та розробки різних авторів) можна розділити за кількома основними напрямками: оцінка відповідності ліцензійним та акредитаційним вимогам, оцінка якості освітньої послуги та професійних якостей випускника, оцінка ефективності бюджетних видатків на вищу освіту, оцінка ефективності господарської (підприємницької) діяльності ЗВО, рейтингування ЗВО. В результаті проведеного аналізу методик оцінювання ефективності діяльності ЗВО було зроблено такі висновки:

- всі розглянуті методики охоплюють один або декілька з розглянутих вище аспектів ефективності діяльності ЗВО;

- серед методик однієї групової приналежності мають місце різні тлумачення в підходах, інструментарії оцінювання та результативних показниках;

- для інтегрального оцінювання ефективності діяльності ЗВО необхідно уточнення базових напрямів, критеріальних параметрів та методів оцінювання.

Враховуючи викладене вище, зроблено висновок, що ефективність діяльності ЗВО повинна

визначатись з урахуванням чотирьох ключових позицій:

- з позиції держави, як замовника та гаранта задоволення суспільних потреб (або макроекономічна ефективність);

- з позиції індивідуума, як споживача освітніх послуг (індивідуальна ефективність);

- з позиції роботодавця або ринку праці в цілому, як споживача кінцевого продукту ЗВО (ринкова ефективність);

- з позиції діяльності ЗВО як господарюючого суб'єкта (фінансово-господарська ефективність).

З огляду на зазначене пріоритети управління ЗВО повинні формуватись збалансовано з урахуванням можливостей забезпечення цільових показників соціальної та економічної ефективності (індивідуальної та суспільної).

Література

1. Оболяева Н.М. Система сбалансированных показателей как элемент конкурентной стратегии вуза // НиКа. – 2011. – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/sistema-sbalansirovannyh-pokazateley-kak-element>
2. Большой экономический словарь [сост. А. Борисов]. – М.: Книжный мир, 2010. – 864 с.
3. Гончарук А. Г. Формування механізму управління ефективністю підприємства (на прикладі харчової промисловості) [Текст] : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04 / Гончарук Анатолій Григорович. Одеса, 2010. – 474 с.
4. Садеков А. А. Управление предприятием в условиях кризиса : моногр. / А. А. Садеков, В. В. Цурик. – Донецк : ДонГУЭТ, 2006. – 178 с.
5. Економічна енциклопедія. Політична економія. – Т. 4. – М.: 1980
6. Волощук Л.О. Методичні підходи до оцінки розвитку вищого навчального закладу / Л.О. Волощук, К.П. Ганєва //Праці Одеського політехнічного університету. – 2011. – № 3. – С. 248-253.
7. Демидов СР. Теоретико-методологические основы и механизм обеспечения экономической безопасности высшего учебного заведения : дис. докт. екон. наук. – М., 2007. – 297 с.
8. Панкова Н.В. Методологические основы формирования государственной политики в сфере образования : дис. докт. екон. наук. – СПб., 2009.
9. Корнещук Н. Г. Теоретико-методологические основы комплексной оценки качества деятельности образовательной системы : Автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 – Магнитогорск, 2007. – 48 с.
10. Олійник В. В. Теоретико-методологічні засади управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.01 / АПН України; Центральний ін-т післядипломної педагогічної освіти. – К., 2004. – 489арк.+ дод. – Бібліогр.: арк. 412-451.